

DEKLARATSIOON*

MAAELU- JA REGIONAALARENG KOOSTÖÖS

EESTI V OMAVALITSUSPÄEV MUHU JA SAAREMAA VALLAS

21.-23.10.2020, Muhu vald, Saaremaa vald/Kuressaare

Pühendatud Muhu vallale ning Kuressaare linnale kohaliku omavalitsuse staatuse omistamise 30. aastapäevale.

*Tulenevalt Omavalitsuspäeva programmitomitee otsusest 12.10.2020 saata deklaratsiooni projekt kõigile Omavalitsuspäevale registreerunud ettepanekuga anda tagasisidet hiljemalt 20.10.2020, vaadati saabunud ettepanekud 22.10.2020 Kuressaare Raekojas toimunud kohtumisel läbi ning tehti sellesse ka asjakohased täpsustused.

I ETTEPANEKUD

Eesti V Omavalitsuspäevale registreerunud teevad ettepaneku Riigikogule, Vabariigi Valitsusele, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, teistele asjaomastele avaliku võimu institutsioonidele, ülikoolidele, erasektori ning kodanikuühiskonna esindajatele maaelu ning regionaalse tasakaalu valdkonnas:

1. Seada riigi ja kohaliku omavalitsuse institutsioonide tegevuse eesmärgiks Eesti jätkusuutlik areng, kus kesksel kohal on riigi regionaalne tasakaalustatud areng ja kestlik maaelu, mis tagab kvaliteetse elukeskkonna kõigile elanikele sõltumata elukohast ja toimimiskeskonna institutsioonidele vaatamata nende asukohast. Selleks töötada välja süsteemsed õiguslikud, finantsilised, institutsionaalsed ja muud mehhanismid vajalike muudatuste ettevalmistamiseks ja terviklikuks realiseerimiseks, mille tulemusena järgitaks järjepidevalt lähimuse põhimõtet ja pidurduks ääremaastumine. Oluline on maapiirkondade sotsiaalse ja materiaalse heaolu tagamine ja ühtlustamine linnapiirkonna tasemega ning teenuste kättesaadavuse parandamine. Kaaluda maaelu ja regionaalvaldkonna arengu tagamiseks ühiskondliku kokkuleppe ettevalmistamist ning selle realiseerimise ja monitooringu põhimõtete osas kokku leppimist.
2. Luua strateegilise arengu, sh regionaalse tasakaalu, poliitilise juhtimise ja koordinatsiooni organisatsioon nii parlamendi (nt arengukomisjon) kui valitsuste (valitsuskomisjon) tasandil. Stimuleerida ülikoolide võimalusi vastavas protsessis ja koostöös osalemiseks ning suurendada kohalike omavalitsuste, nende liitude, arendusorganisatsioonide ja regionaalsete huvipoolte rolli ja vastutust maaelu ning regionaalse arengu küsimustega tegelemisel. Tugevdada Riigikogu otsuse eelnõud "Riigireformi elluviimisest" (181 OE)

maaelu- ja regionaalarengu strateegiliste suundade sätetega. Võimalusel arvestada selles käesolevas deklaratsioonis tehtud ettepanekutega.

3. Tagada riigi strateegiliste otsustuste ja asjaomaste poliitika dokumentide koostamisel ja elluviimisel, et kõik valdkonna avaliku võimu institutsioonid, eelkõige ministeeriumid, peavad arvestama arengusuundade kavandamisel, tegevuste korraldamisel ja tulemuste monitoorimisel mõju maaelule ja regionaalarengule tervikuna. Selleks:
  - 1) jätkata regionaalarengu ja regionaalse tasakaalu sihte seadva ja meetmeid kavandava üleriigilise strategiadokumendi praktikat;
  - 2) keskvalitsuse otsustusprotsessis peab regionaalset ja maaelu arengut mõjutavate otsuste kooskõlastamisel olema nn põhistatud vetoõigus valdkonna eest vastutavatel ministritel;
  - 3) määratleda maaelu- ja regionaalarengu sihid täpsemalt strateegias "Eesti 2035".
4. Määratleda täpsemalt turutõrke piirkondade ja maaelu arengu toimetehhanismide arendamise vajadused ning võimalused kui olulised instrumendid maaelu paremaks korraldamiseks ja regionaalse tasakaalu tagamiseks. Võimendada olemasolevaid piiratud ressursse maaelu kestliku arengu ja regionaalse tasakaalu tagamiseks, kaasates teisi ressursse, sh Euroopa Liidu vahendeid. Võtta kasutusele täiendavaid meetmeid väljaspool suurlinnu vajaliku taristu, sh teede võrgu ja kiire interneti arendamiseks, kavandada piirkondlike eripära arvestamiseks ning arengu tasakaalustamiseks vajalikke maksuerisusi ja teisi meetmeid. Jätkata regionaalarengusse suunatud toetusmeetmetega suurendades nendes regionaalseid eripärasid ja –vajadusi arvestavat kohapõhisuse aspekti ja mõjusust, milles regionaalsetel huvipooltel oleks keskne otsustusõigus.
5. Luua tõhus regionide põhine regionaalarengu eest vastutav haldusmudel, millel oleks kohustus ja kasutatavad instrumendid (õiguslikud, rahalised, korralduslikud jms) regionaalse arengu ja elukeskkonna vajaduspõhiseks tagamiseks. Luua regionaalse valitsemise eest vastutavad organisatsioonid (nt regionaalarengu nõukojad, planeerimisregionid, regionaalse valitsemise asutused), mis parandavad eelduseid saada maaelu ja regionide tagasisidet poliitika, sh regionaalpoliitika, kujundamise, sihistada paremini regionaalarengule suunatud meetmete rakendamist ning tugevdada riigi kesktasandi, kohalike omavalitsuste ja teiste regionaalsete huvipoolte partnerlust regionaalse arengu väljakutsetega tegelemisel.
6. Mõjusate tulemuste saavutamiseks on vajalik kokku leppida regionaalse (regioni/maakonna) koostoitmiva arengu institutsioon(-id) koos eeltoodud osapoolte sihipärase ja kooskõlastatud tegutsemisega; parandada maapiirkonna ja teise tasandi keskuste koostööd vähendades sellega maapiirkondade ääremaastumise riski. Regionaalse valitsemise organisatsioonid kujundaksid ja kohandaksid kohapõhiseid regionaalarengu ja –poliitika meetmeid, arvestaksid riigi ja valdade/linnade ja teiste regionaalsete huvipoolte koostöös regionaalseid eripärasid ja –vajadusi; nende loomine aitaks lahendada nii regionaalse arengu suunamise lähimuse, pideva tagasiside mehhanismi kui ka regionaalsest vaatest vajaliku valitsemisalade vahelise koordineerimise probleemi.

7. Peame väga oluliseks riigi institutsioonide ja kohaliku omavalitsuste üksuste ja nende liitude suhete teisenemist konkurentsipõhistest koostööpõhisteks ning vastavate tingimuste loomist koos ülikoolidega ning kodanikuühendustega ja ettevõtluse esindajatega ühistegevuse tugevdamise kaudu. Peame väga oluliseks riigi ja kohaliku omavalitsuse partnerluse ja nii horisontaalse kui ka vertikaalse koostöö süsteemi väljaarendamist. Senisest enam soodustada ühistegevust, sealhulgas teenuste osutamisel, kaasates enam elanike ja huvitatud osapoolte algatust ning kohalikku kogukonda.

II ÜLDISED SEISUKOHAD

Eesti on väike ja hõredalt asustatud riik, kus maalises elukeskkonnas elab kolmandik Eesti elanikest aga ka Eesti linnad on tihedalt põimunud nende loomuliku tagamaaga. Samas piirkondlikud arenguerinevused kasvavad ning koos jätkuva maapiirkondade rahvaarvu vähenemisega ning elanike ja ettevõtluse koondumisega Tallinna, Harjumaale ja osalt Tartu linna, arenguerinevused võimenduvad veelgi. Seega regionaal- ja maaelu areng, olles vastastikus suhtes ning sõltudes vahetult teineteisest, muutuvad üha olulisemaks.

Omavalitsuspäeval osalejad peavad tähtsaks soodsate tingimuste loomist kõigile inimestele, eelkõige noortele ja perekondadele, maale elama asumiseks ning seda toetava maaelu- ja regionaalpoliitika kujundamist. Selle juures tuleb väärtustada elukeskkonna arengut nii maal kui linnades, mis peab tagama kvaliteetse elu- ja looduskeskkonna, eluks vajaliku tootmise hajutamise julgeoleku (sh toidujulgeoleku) eesmärgil ning esile tõstma piirkondade eripärasid rohujuure tasandil, sealhulgas eriliselt hoidma ja arvestama saarelisusest tulenevat eripära.

Vältimatu on täpsemalt määratleda turutõrked (ehk turu konkurentsi tavapärase olukorra puudumine/hõresus, kus objektiivne konkurents ei toimi, sealhulgas ka järgmistes valdkondades: esmaste teenuste ja kaupade osas, kinnisvara, tööjõuturg, infrastruktuur, jne) maapiirkondades, mis vajavad spetsiaalseid meetmeid hea elukeskkonna hoidmiseks ja arendamiseks. Ilma ettevõtluseta ei ole piirkondlik areng elujõuline. Mitmekesise ettevõtluse ja töökohtade tagamiseks tuleks turutõrkepiirkondades kaaluda erisuste seadmist väikeettevõtlusele ja maksusüsteemile, spetsiaalselt tunnustada ja väärtustada töökohtade loomist ja hoidmist endale läbi ettevõtlikkuse stimuleerimine ja teistele ettevõtluse arendamise kaudu, maksimaalselt rakendada tänapäevaseid infotehnoloogilisi vahendeid, et soodustada nii Eesti sisest kui rahvusvahelist kaugtööd.

Hea elukeskkond eeldab toimivaid, kvaliteetseid ja kättesaadavaid avalikke teenuseid. Hariduse andmisel tuleb esikohale seada elukohalähedane maaelu ja ettevõtlikkust edendav alg- ja põhiharidus ning kvaliteetne ja kättesaadav kesk- ja kutseharidus. Oluline on praktika ja praktiliste eluks vajalike ja ettevõtlikkust soosivate oskuste saavutamine. Kõigiti tuleb soosida elukestvat õpet, laiendades seejuures kaugõppe võimalusi. Nii elukeskkonna kui haridusega on tihedalt seotud vaba aja, kultuuri ja sporditegevuse võimaluste tagamine. Elukoha lähedal peavad olema kättesaadavad kvaliteetsed sotsiaalteenused ja arstiabi, seejuures tuleb edasi arendada e-arstiabi, et tagada paremini tervisenõustamise kättesaadavus. Oluline on pöörata tähelepanu ka teiste riiklike ja kogukondlike, sh eluaseme teenuste kättesaadavusele.

Regionaalse tasakaalustatud arengu ja maaelu arendamise korraldamiseks on vajalik demokraatia ja subsidiaarsuse põhimõtete rakendamine, riigi ja kohaliku omavalitsuse ning ülikoolide ja teiste haridusasutuste koostöö arendamine valdkonnas. Oluline on kujundada sobilikud poliitilised, õiguslikud, halduslikud ning rahalised meetmed, sh institutsionaalsed mehhanismid maaelu ja riigi regionaalse tasakaalustatud arengu tagamiseks. Samuti tuleb välja arendada ja rakendada regionaal- ja maaelu arengu monitoorimise süsteem ning järjepidev tulemuste saavutamise hindamine.

III MAAELU VALDKOND

Vajalik on rõhutada, et hea maaelu tähendab seda, et maal on võimalik teha hästi tasustatud ja mitmekesist tööd, siin on atraktiivne elu- ja ettevõtluskeskkond ning aktiivsed ja ühtehoidvad kohalikud kogukonnad. Toetudes sealhulgas strateegilistele suundadele, mis on kirjeldatud Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavas aastani 2030 (edaspidi PõKa). Eesmärgiks on tagada elukeskkond, kuhu soovitakse rajada nii oma kodu kui ka ettevõtte. Kõige keskmesse paigutub maal elav inimene ja pere, kes on teadlik tootja ja tarbija, kes teeb nutikat, hästi tasustatud ja motiveerivat tööd, hoiab elukeskkonda ning toimetab õnnelikult puhtas ja turvalises keskkonnas.

Peamised väljakutsed:

1. maapiirkonna mõjude hindamise õigusraamistiku puudulikkus – riigi strateegiliste dokumentide koostamisel tuleb arvestada ning teadlikumalt analüüsida ja suunata elluviidavate ja kavandatavate tegevuste mõju erinevatele piirkondadele, sh maapiirkondadele;
2. hästi tasustatud töökohtade vähesus – toetada maapiirkondade majanduslikku arengut ja elujõudu üha enam maapiirkonna ettevõtluse mitmekesisuse suurendamisele, sh hästi tasustatud töökohtade kättesaadavuse parandamisele ning tugevatele ja toimivatele kohalikele kogukondadele;
3. teenuste kättesaadavus – maapiirkonna elanikele tagada juurdepääsud avalikele ja tervishoiuteenustele, heale interneti- ja sideteenusele, uute oskuste arendamist võimaldavatele programmidele, eriti IT-sektoris, ning kvaliteetsele ja vajaduspõhisele alus-, üld-, huvi- ja kutseharidusele, kultuurisündmustele ja taristule.

Selleks, et elu- ja ettevõtluskeskkond maal oleks atraktiivne, peavad oma panuse andma nii haridus-, põllumajandus-, kalandus-, metsandus- kui ka teised poliitikad ja tegevussuunad. Siin oluline ka kõigi ministriumide ja valdkonnapoliitikate roll (nt transport, tervishoid, haridus, kultuur, ettevõtlus, taristu). Kõiki võimalusi tuleb maa- ja rannaelu taaselustamiseks ja edendamiseks ära kasutada – lähtuda tuleb piirkonna vajadustest ja perspektiividest.

Valdkondlike poliitikadokumentide koostamisel ja elluviimisel peavad kõik ministriumid arvestama oma tegevuste mõju maaelule ja regionaalarengule tervikuna kui horisontaalsele mõjuvaldkonnale.

1. Selleks tuleb tagada, et mõju maapiirkondadele ja maaelu arengu poliitika eesmärkidele oleks läbivalt vajaliku põhjalikkusega hinnatud ja kaalutletud nii õigusaktides kui arengukavades.
2. Maaelu tuleb kõigis temaga puutumust omavates arengukavades käsitleda horisontaalse teemana ning Maaeluministerium hindab ka teiste riigiasutuste

algatatud arengukavade ja õigusaktide eelnõude kooskõlastamisel, kas seal on piisavalt arvestatud maaeluga seotud mõjudega.

3. Eesmärk on võimendada olemasolevaid piiratud ressursse maaelu kestliku arengu tagamiseks, kaasates teisi tulemusvaldkondi ja fonde.

Olemasolevate töökohtade säilitamine ning uute sobivate ja atraktiivsete töökohtade loomine saab toimuda kõrgema lisandväärtusega majandustegevuse edendamise toel.

1. Selleks on oluline tagada maapiirkonna ettevõtluse mitmekesisus ning edendada suuremat lisandväärtust loovaid tegevusi ja valdkondi (nt biomajandust, taastuvaid loodusressursse, ringmajandust, ökoturismi, innovaatilisi tootmisviise, vääringdatud toodete ekspordi jne).
2. Elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamisel tuleb kasutada senisest efektiivsemalt, terviklikumalt ja veel enam paindlikumalt Euroopa Liidu struktuurifondide, riigieelarve ja kohalike omavalitsuste rahalisi vahendeid.
3. Lisaks tuleb seada prioriteediks elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamine nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil ning luua regionaalseid erisusi ettevõtluse arendamiseks vastavalt tegevusvaldkonna ja piirkonna eripärasid arvestades.
4. Finantsilised, õiguslikud ja muud instrumendid väikeettevõtluse arendamiseks maapiirkondades.

Oluline on sotsiaalse ja materiaalse heaolu tagamine ja ühtlustamine linnapiirkonna tasemega ning teenuste kättesaadavuse parandamine maapiirkonnas.

1. Selleks tuleb tugevdada kodanikuühenduste, ettevõtete ja kohalike omavalitsuste koostööd ja nende tegevuste koosmõju.
2. Võimalusel tuleks rakendada alt-üles ehk rohujuure tasandi lähenemise põhimõtet, kus arvesse võetakse kõiki kohaliku elu iseärasusi ja vajadusi.
3. Senisest enam tuleb teenuste osutamisel ära kasutada toetuste abil korda tehtud küla- ja seltsimajade infrastruktuuri ning kaasata sellesse kohalikku kogukonda.

IV REGIONAALARENGU VALDKOND

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lõpeb käesoleva aastaga. Regionaalse arengu väljakutseid on käsitletud muuhulgas teistes riiklikes arengukavades (nt Eesti 2035¹, tegevuspõhise riigieelarve Regionaalpoliitika programm²), nende ja arvukate uuringute kohaselt on Eesti regionaalse arengu peamised väljakutsed järgmised:

1. Piirkondlikud arenguerinevused, kus jätkuva maapiirkondade rahvaarvu vähenemisega ning elanike ja ettevõtluse koondumisega Tallinna, Harjumaale ja osalt Tartu linna arenguerinevused veelgi võimenduvad. Ulatuslikud regionaalarengusse suunatud

¹ <https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/strateegia-eesti-2035/materjalid>

² https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/regionaalpoliitika_programm_2020-2023_31.12.2019.pdf?download=1

toetusmeetmed on aidanud kaasa piirkondade arengule, kuid ei ole vähendanud regionaalseid arenguerisusi. Samalaadsete arengute jätkumisel nõrgenevad veelgi teise tasandi keskused ja suureneb nendega seotud maapiirkondade ääremaastumise risk.

2. Prevaleerib valdkonnapoliitikate ühetaolisus regionaalsete eripärade ja regionaalarengu mõjude saavutamise ees. Ministeeriumite ja valdkondlike asutuste vaade poliitikate kujundamisel ja tegevuste korraldamisel on oma vastutusala keskne, mistõttu regionaalarengu eesmärgid ning piirkondlikud eripärad ja –vajadused jäävad tahaplaanile. Regionaalsete mõjude arvestamine ja regionaalarengu koordineerimine valdkondlikes, sh horisontaalsetes, arengukavades ei ole andnud soovitud tulemusi.
3. Harukondlike poliitikate domineerimisel regionaalarengu positiivsete mõjude eest ja samal ajal halduse järkjärguline tsentraliseerimine võimendavad teineteist veelgi ja jätavad regionaalse arengu väljakutsed tahaplaanile. Rahvusvahelises võrdluses on Eesti avaliku halduse detsentraliseeritus madal. Arenenud riikide kogemused näitavad, et riigi jõukuse ja detsentraliseeritusse määra vahel on positiivne seos. Väga olulised mehhanismid on riigi ja kohaliku omavalitsuse partnerluse ja nii horisontaalse ja vertikaalse koostöö süsteemi väljaarendamine.
4. Eestis puuduvad regioonide põhised regionaalarengu eest vastutavad asutused, kellele oleks kohustus ja kasutatavad instrumendid regionaalse arengu ja elukeskkonna vajaduspõhiseks tagamiseks. Mõjusate tulemuste saavutamiseks on vajalik kokku leppida piirkondlike koostöövahelise arengu institutsioon ja kõikide eeltoodud osapoolte sihipärane ja kooskõlastatud tegutsemine. Nende moodustamise vajadust ei nähta ette ka pikaajaliste strateegiatega. Nende loomine võib aidata lahendada nii regionaalse arengu suunamise subsidiaarsuse, pideva tagasiside mehhanismi kui ka regionaalsest vaatest vajaliku valitsemisalade vahelise koordineerimise probleemi. Tunnustame, et nimetatud küsimusega on sihipäraselt ja teaduslikult tegeletud ning vastavad võimalikud tegevussuunad välja pakutud nii uuringutes³ kui arvukatel foorumitel ja seminaridel⁴.

³a) Kattai, K., Lääne, S., Sootla, G., Lepik, K., Viks, A., Saar, I., Sepp, V., Mäeltsemees, S., Noorkõiv, R., Olle, V., Lõhmus, M. (2020) Eesti regionaalarengu analüüs. Regionaalse valitsemise mudelite kujundamise ettepanekud. Lõpparuanne. Harjumaa Omavalitsuste Liit. <https://www.hol.ee/eesti-regionaalarengu-analuus-536>

b) Kattai, K., Lääne, S., Noorkõiv, R., Sepp, V., Sootla, G., Lõhmus, M (2019) Peamised väljakutsed ja poliitikasoovitused kohaliku omavalitsuse ja regionaalarengu arengus. Analüüsi lõpparuanne 31.01.2019. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/L%C3%B5ppraport_V%C3%A4ljakutsed-ja-soovitused-KOV-ja-regionaalarengus_31.01.2019.pdf

c) Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid 2035, Riigikogu Arenguseire Keskus, 2019. <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Eesti-regionaalse-majanduse-stsenaariumid-2035.pdf>

c) Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 elluviimise 2018. aasta seirearuanne. Rahandusministeerium, 2019.

https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/files/document_files/REGO/eras_elluviimise_2018.a_seirearuanne_300719_aug.docx

⁴ Vt nt:

a) OTRK: „Elu võimalikkusest maal“ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/parlamentaarne-kontroll/olulise-tahtsusega-riiklikud-kusimused-ja-raportid/olulise-tahtsusega-riiklike-kusimuste-ja-raportite-arutelu-detailvaade/OTRK-%20Elu%20v%C3%B5imalikkusest%20maal/b849af76-e5f5-41d5-9c10-96024e6fcb5d>

b) <https://www.tlu.ee/yti/uudised/omavalitsuste-foorum-riigikogus-eesti-regionaalne-tasand>

c) <https://www.tlu.ee/yti/meediavarav/blogid/kollokvium-riigikogus-eesti-regionaalse-arengu-valjakutsed-ning-voimalikud>

Seniste strateegiate ja nende rakendamise toetusmeetmete tasandil on regionaalse arengu tagamise sihid seatud. Lahendusi vajavaks probleemiks on, et hoolimata panustatust ei ole saavutatud regionaalsete arengueristuste vähendamise eesmärke. Selle üheks põhjuseks on, et kesisemalt arenenud regioonidesse tehtud investeeringute suhteline maht ei ole piisav kompenseerimaks arenenumattes regioonidesse – eelkõige pealinnaregiooni – suunatud regionaalpoliitiliste vahendite koosmõju nende varasemalt kujunenud ja kujundatud konkurentsieelistega.

Lisaks juba tehtavale tuleks eelneva saavutamiseks panustada täiendavalt järgmistesse tegevustesse:

1. jätkata regionaalarengusse suunatud toetusmeetmetega suurendades nendes regionaalseid eripärasid ja –vajadusi arvestavat kohapõhisuse aspekti ja mõjusust, milles regionaalsetel huvipooltel on keskne otsustusõigus;
2. vähendada pealinnaregiooni suunatavate regionaalpoliitiliste vahendite (sh EL ühtekuuluvuspoliitika raames rakendatavate ERF vahendite) osakaalu ning suurendada selle arvelt teistesse Eesti regioonidesse tehtavaid investeeringuid;
3. arvestada Euroopa Liidu regionaalpoliitika võimalusi ning tagada vastavate strateegiate ja dokumentide ning riigi poolt koostatava katusstrateegiaga ja piirkondlike ja maakondlike kooskõlastatud kujundamine ja toimimine;
4. luua asjakohased õiguslikud, poliitilised, halduslikud ja majanduslikud alused ja instrumendid, mis võimaldavad regionaalse arengu tasakaalustatud eesmärke saavutada;
5. luua regionaalse ja strateegilise arengu poliitilise juhtimise ja koordinatsiooni organisatsioon nii parlamendi (nt arengukomisjon) kui valitsuste (valitsuskomisjon) tasandil;
6. kokku leppida ja luua regionaalse valitsemise eest vastutavad organisatsioonid (nt regionaalarengu nõukojad, planeerimisregioonid, regionaalse valitsemise asutused), mis parandavad eelduseid saada regioonide tagasisidet poliitika, sh regionaalpoliitika, kujundamise, sihistada paremini regionaalarengule suunatud meetmete rakendamist ning tugevdada riigi kesktasandi, kohalike omavalitsuste ja teiste regionaalsete huvipoolte partnerlust regionaalse arengu väljakutsetega tegelemisel;
7. suurendada kohalike omavalitsuste, nende liitude, arenguorganisatsioonide ja regionaalsete huvipoolte rolli ja vastutust regionaalse arengu küsimustega tegelemisel.